

SOBRE L'ACTUALITAT CULTURAL

Coordina: **Carles Senso**

Francesc Almela i Vives (1901-1967): Crònica d'una recuperació històrica i l'anàlisi de l'Escriptor de l'Any 2026 (Imma Cerdà)

José Ballester Gozalvo: viatge de tornada

El MuVIM reviu la memòria del Sant Calze de València i descobrix les seues múltiples significacions

El SARC reparteix 4 milions per projectar la cultura a tots els pobles

Ciència i patrimoni: les claus de l'acció del Museu de Prehistòria de València

La Diputació s'endinsa en la història d'Amparito Roca, el centenari pasdoble de Jaume Texidor

FRANCESC ALMELA I VIVES (1901-1967): CRÒNICA D'UNA RECUPERACIÓ HISTÒRICA I L'ANÀLISI DE L'ESCRITOR DE L'ANY 2026

L'any 2021 l'Acadèmia Valenciana de la Llengua va designar Francesc Almela i Vives com a Escriptor de l'Any 2026, una decisió que no només honora un home de lletres, sinó que pretén rescatar la figura d'un humanista polifacètic que va personificar l'Edat de Plata de la nostra cultura. L'article pretén desgranar, a través dels informes de la comissió organitzadora, la trajectòria vital de l'autor, les raons profundes de la seua tria i el programa d'activitats que tornaran a situar Almela i Vives al centre del cànon valencià.

I. Biografia: El trajecte d'un intel·lectual en temps de ruptura

Francesc Almela i Vives va néixer a Vinaròs el 9 de novembre de 1901. Tot i que durant bona part de la seua vida ell mateix va difondre l'any 1903 com a data del seu naixement, la investigació documental de la seua partida de naixement ha permés establir amb certesa la data real. L'anècdota cronològica reflecteix, potser, una voluntat de l'autor per modelar la seua pròpia identitat en un segle que el portaria per camins tortuosos.

Orfe de pare des de l'any 1914, Almela es va veure obligat a compaginar la seua formació amb la subsistència econòmica. La necessitat el va portar a treballar com a amanuense en una notaria de València, una experiència que els estudiosos actuals consideren fonamental per al seu futur com a investigador; allà va forjar una precisió documental i un rigor en la gestió de papers que aplicaria posteriorment a l'Arxiu Municipal.

Llicenciat en Filosofia i Lletres, especialitat en Història, per la Universitat de València, la seua joventut va estar lligada irremeiablement al periodisme professional. Des del 1918 va formar part de la redacció de *La Correspondencia de Valencia*, on va ocupar diversos càrrecs fins a la desaparició del diari el 1939. L'any 1927 va ser clau en la seua vida personal i intel·lectual: es va casar amb Josefa Peris Yarza, *Pe-pita*, amb qui tindria el seu fill Paco el 1929, i va iniciar una febril activitat com a dinamitzador cultural.

La Guerra Civil va representar la fractura definitiva de la seua generació. Almela es va convertir en un «home tallat o trencat» per la guerra. Durant el conflicte, la seua participació en el salvament del tresor religiós de València i de la imatge de la Mare de Déu dels Desemparats li va valdre el reconeixement oficial posterior, però no el va salvar de processos de depuració política. L'any 1939, va ser sancionat per l'Asociación de la Prensa de Valenciana amb la privació de drets durant dos anys. Acusat d'haver escrit versos per a les falles antifeixistes de 1937 —signant com a *Quiquet*— i de la coautoria de l'obra de teatre *Lenin*, Almela es va veure forçat a un exili interior.

Davant la impossibilitat de continuar amb el periodisme de trinxera, el 1941 va obrir la Librería Valenciana al carrer de les Comèdies, que es convertiria en un refugi per a bibliòfils i un centre d'estudis històrics encobert. Malgrat les dificultats i la vigilància persistent del Tribunal de Masoneria fins a 1953, Almela va mantenir la seua tasca de recerca; no seria però fins a la seua maduresa que recuperaria el prestigi institucional: nomenat cronista oficial de la ciutat de València el 1963 i fill adoptiu el 1966. Va morir de manera sobtada el 24 de setembre de 1967, deixant darrere seu un llegat monumental de més de cent cinquanta títols.

II. Motivacions de l'AVL: Per què l'Escriptor de l'Any 2026?

La designació d'Almela i Vives per part de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua respon a diversos objectius estratègics definits per la Comissió de l'Escriptor de l'Any, composta per Àngel-Vicent Calpe, Josep Palomero i Àngels Gregori. Segons l'informe oficial, les motivacions són:

Combatre l'oblit generacional: Sis dècades després de la seua mort, Almela és un desconegut per a les noves generacions, malgrat haver estat un autor central en la cultura del segle XX.

Reivindicar l'humanisme de l'Edat de Plata: Almela representa el model d'intel·lectual total que transita entre la poesia avantguardista, el periodisme de masses i la investigació històrica rigorosa.

Portada del número 3 de *Taula de Lletres Valencianes* (1927) (BVNP). En el sumari, col·laboradors habituals: Salvador, Almela, Perucho, Navarro Borràs, Cebrian, Miquel Duarn, Asins.

Coberta del llibre de poesia d'Almela. (BVNP. Fons Adolf Pizcueta)

Fullet de mà de la representació de *Lenin* al Teatro Chueca de Madrid (1936) (BVNP. Fons Desfilis)

Valorar el llegat lingüístic: Com a signant de les Normes de Castelló de 1932 i impulsor de projectes com *Taula de Lletres Valencianes*, Almela va ser una peça clau en la modernització i normativització del valencià.

Rescatar la baula de la cadena: En paraules de Joan Fuster, Almela és una anella fonamental de la tradició literària valenciana que corria el risc de quedar a l'ombra de figures més mediàtiques de la seua pròpia generació.

III. Un polièdre intel·lectual: Les múltiples dimensions d'Almela

L'anàlisi dels arxius permet subdividir la tasca d'Almela en quatre vessants que l'AVL ha volgut destacar en la seua programació:

1. El periodista total

Dominà la premsa valenciana durant mig segle, des de la crònica taurina fins a la crítica d'art. El seu ús dels pseudònims és llegendari: *Franałvi* per a temes quotidians, *Frank* o *Equis* per al periodisme espor-

tiu, *Cimex* per a la crítica d'art, i *Juan Plaza* per a la història de les corregudes de bous. Fou un pont entre la premsa de València i la de Barcelona, col·laborant assíduament en *El Día Gráfico*, *Mirador* i el *Diario de Barcelona*.

2. L'activista cultural

Va ser el cervell darrere de *Nostra Novel·la* (1930-1931), una col·lecció de narracions breus que pretenia crear un mercat de lectors en valencià i forjar nous novel·listes. El seu compromís amb la llengua el portà a dirigir *Taula de Lletres Valencianes* en la seua etapa final, un espai des d'on lluità contra l'anarquia ortogràfica.

3. El literat i bibliòfil

La seua obra poètica transita des de la tradició fins a l'avantguarda amb títols com *L'espill a trossos* (1928), *Joujou* (1933) i *La columna i les roses* (1950). En el teatre, obres com *La muller enganya al marit* o el polèmic *Lenin* mostren la seua capacitat per a connectar amb els corrents dramàtics del seu temps.

4. L'investigador i cronista

El seu treball a l'Arxiu Municipal li permeté publicar desenes de monografies fonamentals sobre la història local, com *El Llibre del Mustaçaf* o els estudis sobre la xufa i el paper a València. Fou un referent en la preservació de la història de les Falles i de la indumentària tradicional.

IV. Programa d'activitats per a l'Any Almela i Vives 2026

Malgrat haver patit retallades pressupostàries, el programa de l'Escriptor de l'Any és d'una gran ambició. Les activitats principals confirmades en els informes de la Comissió són:

EXPOSICIONS:

Exposició de sala: Centralitzada a l'ETNO, Museu Valencià d'Etnologia, en el Centre Cultural la Beneficència, centrada en el concepte d'humanista de l'Edat de Plata.

Exposició itinerant: Composta per 12 panells enrollables sota el lema «Francisc Almela i Vives, humanista de l'edat de plata», que recorrerà municipis de tot el país. Inaugurada oficialment el 8 d'abril a Vinaròs, es preveuen vora setanta itineràncies. L'exposició s'acompanya d'un quadern de mà i un lot de publicacions de l'Escriptor de l'Any.

PUBLICACIONS:

Epistolari: L'edició d'una selecció de la seua correspondència sota el títol *Vostre afectíssim amic i servidor*, dins la col·lecció «Recerca» (núm. 28) a cura de Josep Palomero. L'obra recull part de les 1.431 cartes que l'autor conservava, i que reflectixen els seus vincles amb Josep Maria de Casacuberta, Carles Salvador, Artur Perucho, Joan Fuster o Max Aub.

Miscel·lània d'estudis: Un volum de referència de 300 pàgines dins la col·lecció «Recerca» (núm. 29), coordinat per Àngel-Vicent Calpe, que recull 23 estudis monogràfics sobre totes les seues facetes.

Còmic: Publicació d'una biografia en format còmic (col·lecció «Gràfica» núm. 33) amb guió de Josep Palomero i Miguel Carlos Muñoz i il·lustracions de Daniel Olmo.

Reedició poètica: Reedició de la seua *Obra poètica* en col·laboració amb la Institució Alfons el Magnànim. A més del tiratge necessari per a les itineràncies i altres activitats, es preveu una tirada de 400 exemplars que abastiran els 20 clubs de lectura comarcals a través del conveni signat amb el Col·legi Oficial de Bibliotecaris i Documentalistes de la Comunitat Valenciana.

Coberta del llibre *Las Fallas* (1949) que incloïa una fotografia del cos central de la Falla de la plaça de la Reina (1948) sobre la crisi de la vivenda. (BVNP Fons Almela i Vives)

Façana de la Librería Valenciana (BVNP)

Diferents publicacions d'Almela i Vives (BVNP)

RECURSOS DIDÀCTICS:

Unitat Didàctica: Elaboració d'una guia de 60 pàgines adreçada a l'alumnat d'ESO i Batxillerat, redactada pel professor José Ricardo March Arnao, que explora Almela com a periodista, literat, activista i investigador (col·lecció «Didàctica» núm. 19).

PROJECTES DIGITALS:

Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes: Creació d'un portal específic dedicat a l'autor dins de la Biblioteca d'Autors Valencians.

Participació en diverses edicions de la Plaça del Llibre: Alacant, Castelló, Gandia, Horta Sud, València, Montcada, Picassent. A més de Litterarum a Morella i Móra d'Ebre

Participació en la Fira del llibre de València. On poder mostrar les publicacions de l'Escriptor de l'Any

Ruta literària en la ciutat de València. Repetint l'experiència de 2025, amb la ruta literària de Maria Beneyto, s'està treballant amb l'Ajuntament de València per a crear dotze parades al llarg de la ciutat amb el text que contextualitza la ruta a càrrec d'Alexandre Bataller.

Viquiprojecte: Millora de la presència de l'autor a la Viquipèdia a través del Viquiprojecte: Escriptors de l'Any. Hi ha prevista una viquimarató tot seguit la ruta literària a la ciutat de València.

PRESÈNCIA EN LES XARXES SOCIALS

Fragments dels seus escrits, especialment de poesia, s'usaran per a felicitar el Dia del Llibre, el Dia de la Llengua Materna, el 9 d'Octubre i altres efemèrides a través de les xarxes socials (Facebook, X, Instagram i Bluesky) de l'Acadèmia.

V. L'Arxiu Almela i Vives: El cor del llegat

Bona part de les activitats esmentades no serien possibles sense el vastíssim arxiu que l'autor va llegar i que hui es custodia a la Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu al monestir de Sant Miquel dels Reis. Ordenat inicialment per l'investigador Juan Bautista Codina Bas, el fons és una mina d'informació inèdita que inclou originals mecanografiats, fotografies d'època i la correspondència que ha permés reconstruir la xarxa intel·lectual del segle xx.

L'epistolari, en particular, revela la seua relació dialèctica amb figures com Artur Perucho —qui l'incitava a escriure una gran *Història de València* des de postulats liberals— o Carles Salvador —qui el consultava per a millorar la seua prosa avantguardista—. També mostra els moments més foscos, com les cartes enviades a Federico García Sanchiz demanant auxili durant el procés de depuració postguerra per evitar la seua degradació professional a l'Ajuntament.

En conclusió, l'Any Francesc Almela i Vives 2026 no és només un exercici de nostàlgia literària. És, com indiquen els documents de l'AVL, una oportunitat per a comprendre millor la València moderna a través d'un home que va fer de les paraules una finestra oberta al món, malgrat els intents dels seus contemporanis per tancar-les. El rescat d'este humanista ens recorda que la cultura és una cadena d'anelles, i que sense Almela i Vives ens mancava una peça essencial per a entendre qui som hui.

Imma Cerdà (AVL)

JOSÉ BALLESTER GOZALVO: VIATGE DE TORNADA

Tota història digna de ser filmada ha de tindre un gloriós punt final, un tancament rotund, un clímax definitiu. José Ballester Gozalvo, quasi un desconegut fins fa no res, va ser homenatjat i soterrat amb els honors d'un cap d'Estat, al costat de la seua dona Teresa Molins Gausach, el 6 de setembre de 2025, entre la llotja de l'estadi Ciutat de València, la llar del Llevant UE, i el cementeri del Cabanyal. Mig segle després de la seua mort prop de París, finalment descansaven amb vistes a la mar. Va ser un dia festiu, gens crepuscular, el final del llarg camí: una fita en la intrahistòria de dos famílies, un dia marcat en roig en la vida de l'equip valencià més antic.

La data no és casual i tampoc ho és l'espai. Res hi ha d'accidental en este viatge de tornada. 6 de setembre. Just 116 anys després des que un jovenet Ballester fundara oficialment el Llevant Football Club, radicat al Cabanyal de València, antecessor de l'actual Llevant Unió Esportiva. Així de rodó, com un baló de futbol, va ser el final d'una aventura de més d'un segle. Però com passa amb les grans històries, el vertader interès està a conèixer on, com i quan va començar tot. Qui era José Ballester Gozalvo?

* * *

Un inici canònic ens transportaria a 1893, quan en el Cabanyal va nèixer el segon dels tretze fills del mestre Vicent Ballester Fandos i la seua dona Enriqueta. El primer dia de la vida d'un homenot valencià que faria de quasi tot: mestre, pedagog, escriptor, regidor, diputat en Corts, alcalde, alt càrrec del Govern de la II República Espanyola, conspirador durant la guerra, agitador en l'exili...

Però per tindre notícia d'ell caldria esperar fins a 2009, perquè esta biografia immensa havia quedat sepultada pel vent de la Història. La primera resurrecció de José Ballester Gozalvo es va produir, irònicament, al voltant d'un estadi. El fet menys rellevant de la seua biografia, l'anècdota de joventut, seria la clau que obri al nostre personatge l'armari de l'oblit. En 2009, el llevantinisme celebrava el Centenari del seu club en les circumstàncies més adverses. Totes les publicacions al voltant de l'efemèride (un colossal esclafit literari) varen rescatar una dada inèdita. L'antic Llevant FC, radicat a la façana marítim de València, havia sigut impulsat i fundat per aquell jovenet hiperactiu: Pepet Ballester. A més de jugar, ell i els seus germans redactaren els estatuts en un exemple de precocitat i inscriviren la societat davant l'autoritat administrativa.

Aquella troballa, un nom consignat en un registre antic, un fet administratiu menor, va facilitar la primera 'resurrecció' de José Ballester Gozalvo. De sobte, el Llevant descobria que tenia un fundador; de manera inesperada, el seu nom il·lustre que havia estat imprés al costat del d'Azaña, Cervantes o Lope de Vega en homenatges i conferències en l'exili francès, tornava a cobrar vida. 40 anys després de la seua mort. Pel motiu més insospitat. En el 'temps de descompte', quan els pocs familiars que l'havien conegut en vida (a ell i a la seua dona Tereseta) començaven a ser grans, aquell prohoms es van aferrar a la vida, a la vida civil.

Futbol i memòria es barrejaren en aquelles obres que en principi només havien de parlar d'esport. Hi havia gols, sí, però també justícia, veritat i reparació. Recordem com era 2009. Estirant el fil de Ballester arribarem al nus d'una Història d'Espanya que començava a desfer-se aquells dies, quan el Govern espanyol presidit per Rodríguez Zapatero havia posat en marxa la Llei de Memòria Històrica. Un grup de

periodistes, historiadors i professors de diferents matèries no ens quedarem en l'anècdota. Espigolarem llibres i registres per rescatar els fets darrere d'aquell nom. Ballester havia sigut un home polifacètic que va deixar petjada en camps com la Pedagogia, el Dret o la Política. Catedràtic de l'Escola Normal en Soria, Segovia o Toledo. Renovador pedagògic. Ateneista en Madrid. Regidor en València. Primer alcalde republicà en Toledo. Advocat de desafortunats. Diputat en les Corts Constituents de la II República. Director general d'Ensenyament de Primària. Alt funcionari de l'Exèrcit durant la guerra. Desterrat. Alt càrrec del Govern de la República en l'Exili. Humanista en la Lliga de Defensa dels Drets Humans. Dinamitzador de la comunitat espanyola en París a través de l'Ateneu Iberoamericà. Editor. Maçó. Responsable de la biblioteca espanyola del Parlament francès. Amic de Machado, de Camus, de Herriot, de Mitterrand...

Hi havia una biografia notable per exhumar de qui va ser un important valencià en l'exili, com el seu inseparable Gascó Contell, a qui va estar estretament unit fins a la tornada d'este últim a València.

* * *

Les celebracions del Centenari del Llevant terminaren en 2010, amb un ascens a la Primera Divisió. Però Ballester va continuar amb nosaltres, com un trofeu major. La seua reparació es va convertir en una qüestió personal per a uns quants. Hi havia massa dolor en la seua vida per a mirar a altre costat. Reverbaven els seus escrits, la seua indignació, la seua ànima devastada. Com tants altres, Ballester va agafar la senda del poeta en 1939 sense poder evitar «volver la vista atrás». El dolor brollava dels seus poemes: «Esta ausencia obligada soy yo quien la ha causado; de mi vida pasada solo dolores has saboreado», li escrivia a sa mare en uns versos inclosos en *En el destierro*, un llibre editat en Montpel·lier en 1945.

Ballester va patir doblement la distància, sabent com sabia a més el calvari que va passar la seua família. El nou règim feixista va acarnissar-se amb el seu llinatge, dedicat majoritàriament a l'ensenyament. Mestres i polítics. Gent perillosa. El seu germà Víctor va patir tres vegades el sinistre «paseillo». Les seues

germanes varen ser «depurades». Els pesava el seu cognom, la proximitat a «sus hermanos los Gozálvos». «No eran recuperables», es llig en els seus expedients.

Hi havia un deute pendent amb aquell home bo, amb la seua família i la seua esposa. Amb l'impuls entusiasta de l'editor Felip Bens, reunirem energies disperses de tots aquells que havien quedat també fascinats per Ballester: el professor de Pedagogia José Ignacio Cruz Orozco, el primer que en els 80 va reparar en la figura d'aquell valencià oblidat; l'historiador i catedràtic de Periodisme Francesc Andreu Martínez Gallego; el periodista i historiador del futbol valencià José Ricard March, i altres que anaren incorporant-se pel camí. En anys posteriors vindria la reedició de *En el destierro*, el llibre que va escriure en els primers anys d'exili, amb l'esperança encara intacta. També les gestions perquè l'Ajuntament de València posara a nom de Ballester un carrer principal al Cabanyal que el va vore nàixer. Vindrien conferències, reportatges i articles en premsa... Aquell nom havia quedat rehabilitat. El treball semblava finalitzat.

Fins que un altre gir del destí ens va recordar que encara estava pendent l'última voluntat de Ballester i

Teresa Molins: ser soterrats en València quan Espanya recuperara la llibertat.

* * *

Com al principi d'esta historia, una casualitat i un equip de futbol es tornen a creuar. Temps enrere, als anys 90, l'únic reconeixement públic que va tindre Ballester en València durant dècades havia sigut el bateig d'un institut al seu nom: IES Ballester Gozalvo. Molts anys després, eixa porta l'haurien de creuar dos joves mestres, Irene Alcolea i Paco Santamans, i un dia es preguntarien qui era aquell Ballester. Era 2022, i ja existia un rastre immens de la seua figura: un carrer, una obra reeditada, molts reportatges contant detalls de la seua vida... i un club del futbol al que cridar.

Així començaria el viatge de tornada. Una travesia que encara hauria de superar entrebancs burocràtics, amb la complicitat entre la família, el Llevant UE i la Diputació de València, que va sufragar les despeses a través de l'àrea de Memòria Democràtica. Tot va finalitzar el passat 6 de setembre. Un dia de deutes complits, com esta història.

José Luis García Nieves, periodista i historiador del Llevant

EL MUVIM REVIU LA MEMÒRIA DEL SANT CALZE DE VALÈNCIA I DESCOBRIX LES SEUES MÚLTIPLES SIGNIFICACIONS

El MuVIM, Museu Valencià de la Il·lustració i de la Modernitat, va oferir fins febrer de 2026 la mostra 'El Sant Calze de València. Un món per descobrir', amb una reproducció del Sant Calze de València, una arque-

ta medieval, diverses pintures dels segles XVI al XXI, llibres, targetes postals, objectes de record i una reproducció d'una estàtua funerària, entre altres objectes que arpleguen també les múltiples significacions que ha anat incorporant al llarg dels segles el Sant Calze.

La presentació va tindre lloc amb la presència del president de la Diputació de València, Vicent Mompó. La mostra 'El Sant Calze de València. Un món per descobrir', que combina la investigació de l'arqueòleg Antonio Beltrán, la significació religiosa de la relíquia i la seua influència en la història de l'art, «permet contemplar el Sant Calze en tota la seua riquesa, no sols com a objecte, sinó com a símbol, com a herència i com a font d'inspiració per a la nostra societat», va apuntar Mompó. Així mateix, el president provincial va anunciar que la segona pedra d'esta exposició itinerant es col·locaria a Carlet. «En els temps de major foscor, un matrimoni d'este poble va assumir el risc més gran, salvaguardar la relíquia de la destrucció», va assenyalar.

L'exposició, comissariada per Alicia Palazón i Rafael Company, director llavors del museu, continua el seu recorregut per diverses localitats de la província. Per part seua, l'arquebisbe de València, Enrique Benavent, va destacar que les celebracions d'estos Anys Jubilers «poden ser una ocasió perquè molts valencians i molta gent de fora de València i d'altres llocs puguin conèixer el gran patrimoni religiós i cultural». En este sentit, Benavent va voler destacar que el Sant Calze «és una relíquia que ha conservat l'església durant segles com una relíquia insigne, i esta exposició mostra com esta relíquia ha donat lloc a una manifestació cultural en el món de l'escultura, en la pintura, la música o el cinema, i d'alguna manera és un element que ha despertat interès i inquietud per conèixer-lo i per donar-ho a conèixer».

En esta mateixa línia es va referir el diputat de Cultura, Paco Teruel, qui va apuntar que esta mostra responia "a la voluntat de la Diputació de commemorar el tercer Any Jubilar del Sant Calze i d'impulsar el valor cultural, històric i espiritual d'una relíquia que projecta la nostra terra al món".

Per al desenvolupament de la mostra 'El Sant Calze de València. Un món per descobrir' van col·laborar diferents entitats i institucions, com l'Arquebisbat de València, la qual cosa va suposar la cessió de peces per part de la Catedral de València, el Col·legi del Patriarca, l'Església de Sant Tomàs i Sant Felip Neri, la Cofradia del Santo Cáliz, l'Església de l'Assumpció de N. S., d'Albaida, i l'Església de S. Jaume Apòstol d'Algemesí; l'Ajuntament de València, que va suposar la cessió d'una peça per part

de l'Hemeroteca Municipal de València; El Museu de Belles Arts de València; la Basílica de Morella; l'Església de l'Assumpció de N. S. d'Onda; la Casa Museu José Segrelles d'Albaida; el Centre de Documentació Cinematogràfica de l'Institut Valencià de Cultura; l'Arxiu Filmic de l'Institut Valencià de Cultura, Radiotelevisión Española; la Filmoteca Española; el servici de Museus de la Generalitat Valenciana, i els artistes María Gómez i Pedro Arrúe.

La proposta expositiva, emmarcada l'any Jubilar del Sant Calze, recollia les múltiples significacions que ha anat incorporant al llarg dels segles el singular objecte. Així mateix, junt amb les lògiques incursions sobre la qualificació del Sant Calze com a relíquia neotestamentària i sobre la investigació de l'arqueòleg Antonio Beltrán, la mostra donava a conèixer les referències sobre la figuració d'este calze al llarg de la història de l'art valencià. Des de l'Ajuntament de València es va constituir la comissió de l'Any Jubilar del Sant Calze, formada per representants del consistori, de la Diputació de València, l'Arquebisbat, Turisme Comunitat Valenciana, Fundació Visit València i altres personalitats de reconegut prestigi en la matèria. En esta comissió es coordinaven les accions per part de cada institució al voltant de la celebració del Tercer Any Jubilar.

El Sant Calze és una valuosa peça arqueològica i artística que s'exposa a l'Aula Capítular de la Catedral de València i que es conserva a la ciutat del Túria des del segle XV. És l'únic de tots els calzes albergats en els temples cristians que té dedicat un any jubilar per part de l'Església catòlica.

EL SARC REPARTEIX 4 MILIONS PER PROJECTAR LA CULTURA A TOTS ELS POBLES

El Servei d'Assistència i Recursos Culturals (SARC) de l'Àrea de Cultura de la Diputació de València es va crear l'any 1989 i la seua comesa principal és l'assistència als municipis de la província en matèria cultural, incidint en els ajuntaments de menor població o amb menys recursos econòmics, tècnics i humans, i actuar com un model d'intervenció i redistribució territorial de la cultura.

A l'any 2025 amb pressupost de 3.988.267 d'euros destinats en gran part al programa SARC als pobles que subvenciona les programacions culturals dels pobles amb la finalitat de portar la cultura a tots els racons de la província.

Per facilitar la confecció del programa de cultura municipal, els tècnics dels ajuntaments poden triar el que consideren del Catàleg del SARC, que té més de 2.100 referències amb informació de les activitats i les companyies, públic al qual va dirigit, espai necessari, duració, requisits tècnics, material gràfic i audiovisual, etc. Altres programes que va dur a terme a l'any 25 va ser el SARC in itinere que comptà amb una inversió de 105.828,14 —destinats a desenvolupar una programació escènica en 25 municipis de la província; i, finalment, el premi Reconeixement de la Cultura. Tot el cicle de programacions anuals de cultura requereix un treball conjunt dels tècnics municipal i dels artistes que actuen als pobles amb els tècnics del SARC per optimitzar els recursos i contribuir al desenvolupament territorial. Al mateix temps, impulsen el consum de la creativitat, la tradició i la cultura valenciana enfortint al sector empresarial de la indústria cultural valenciana, i promocionant a les associacions culturals de la província que reparteixen injeccions de vitalitat cultural als nostres pobles.

Una novetat que va portar el 2025 va ser Igual-SARC. La col·laboració del SARC amb la delegació d'Igualtat de la Diputació de València ha resultat un treball excel·lent; que han sigut molt ben acollits per als usuaris, que demanen que continuen augmentant en pròximes edicions.

L'altra gran novetat va ser la del Servei bibliotecari mòbil - BiblioSARC, un projecte pel qual s'ha treballat poder atendre als municipis de ≤ 1.000 habitants, que no tenen centre de lectura pública i, conforme reflexa el treball, estan repartits homogeniament en totes les comarques de la província.

D'altra banda, s'ha finalitzat l'adquisició de dos bibliobusos amb tots els avanços que els converteixen en unitats molt preparades; s'ha començat a crear el fons bibliogràfic d'este servei amb 4.000 exemplars referenciats, als quals se sumaran nous que vagen arribant en pròximes compres.

Entre els objectius del SARC destaca la dinamització de la cultura, en proporcionar els recursos culturals de les entitats locals de la província, especialment les referides a arts plàstiques, les tradicions populars valencianes, les arts escèniques, la música i les activitats didàctic-culturals, a més de recolzar la gestió que fa el personal tècnic i els responsables institucionals de Cultura dels municipis.

MEMÒRIA DEMOCRÀTICA RECUPERA L'OBRA DE LUIS VIDAL CORELLA

La Delegació de Memòria Democràtica de la Diputació de València va organitzar «Luis Vidal Corella. Crònica fotogràfica de la postguerra a València», que es va poder veure en el MuVIM, el Museu de la Il·lustració i la Modernitat. Una retrospectiva per a analitzar el treball d'un fotògraf amb mirada de periodista clau per a analitzar un franquisme que va voler introduir un llenguatge nou que modificara la mirada cultural del país. Es van encarregar de l'estructuració de l'exposició els comissaris Luis Vidal Ayala i Ester Medán, mentre el disseny expositiu i del catàleg va córrer a càrrec del reconegut Mauro Gimeno.

Vidal Corella va tindre la capacitat de transcendir la immediatesa, la qual cosa parla de la seua qualitat tècnica però sobretot de la seua intel·ligència per a mirar el que ningú veia, sovint el futur. Comptar amb un previsió única. «Les nombroses fotografies realitzades per Luis Vidal Corella constitueixen un llegat que deixa constància gràfica de la història d'Espanya però, sobretot, de la forma de vida de la ciutat de València, que va plasmar al llarg de tota la seua marxa professional. El seu compromís i professionalitat el van portar fins al més alt del fotoperiodisme, coincidint amb grans reporters de renom mundial. Tant la seua pròpia biografia com l'evolució tècnica de la fotografia ens endinsen en una ciutat i una època que necessiten continuar revelant-se», argüien els comissaris.

Ja Martín Vidal Romero va formar part dels pioners del fotoperiodisme valencià a principis del segle XX, per exemple amb les seues col·laboracions en el *Diario de Valencia*. El seu fill, Luis Vidal Corella, es va iniciar en la professió encara com un adolescent per a protagonitzar una destacadíssima trajectòria que només es va veure sobtadament truncada per la seua defunció. Va registrar entre 1914 i 1959 els esdeveniments més importants del seu temps, que no van ser pocs ni poc rellevants. Va ser allí on es va escriure la Història en majúscules, amb la florida de la

Segona República i la il·lusió al carrer; amb la posterior Revolució de 1934 que parlava sobre els límits als quals semblava arribar la classe obrera, bloquejada pels estaments històricament hegemònics; el colp d'estat feixista i la repressió, amb presència en diversos fronts i com a vicesecretari de la Secció Arts Plàstiques de l'Ateneu Popular Valencià, l'actual Ateneu Mercantil. Va voler estar amb el seu objectiu en la batalla de Terol, la presa d'Eivissa o el camp de concentració d'Albatera. Va treballar al costat de reporters internacionals d'enorme prestigi com Gerd Taro, Robert Capa o Walter Reuter. Les seues instantànies de la guerra van superar fronteres i van ser els ulls per a milions de persones de tot el món.

Acabada la contesa, va ser detingut i apartat de la seua professió momentàniament però finalment va obtindre treball com a fotògraf en el diari *Levante*, per al qual va estar amb la seua càmera allí on la postguerra va ensenyar la cara més crua de la vida als espanyols i espanyoles. Una quotidianitat que dialogava des del silenci i que es visualitzava en la fotografia a través de mirades somnolentes i despullades. Un professional que va aportar un llegat fotogràfic incalculable de la València de la postguerra. Vidal Corella va morir el 18 de novembre de 1959, sense haver complert els seixanta anys.

CIÈNCIA I PATRIMONI: LES CLAUS DE L'ACCIÓ DEL MUSEU DE PREHISTÒRIA DE VALÈNCIA

El Museu de Prehistòria de València és una institució clau en la recuperació, conservació i difusió del patrimoni arqueològic, que desenvolupa plenament les múltiples funcions que defineixen un museu contemporani al servei de la societat.

En el marc de les activitats de 2025 i del primer trimestre de 2026, destaca especialment la seua programació expositiva, caracteritzada per propostes de gran impacte i plena actualitat. Entre elles, sobreïx l'exitosa exposició immersiva dedicada a la Cova de Lascaux, que, malgrat comptar amb un aforament molt limitat, ha superat els 19.000 visitants en poc més de cinc mesos, confirmant l'interés del públic per experiències innovadores que connecten passat i present.

No obstant això, més enllà de la seua notable oferta expositiva, un dels trets que millor defineix el Museu és la seua sòlida base científica. La institució és, abans de res, un centre actiu d'investigació: estudia i intervé en jaciments, conserva i documenta les seues col·leccions, impulsa projectes científics i participa en xarxes nacionals i internacionals. Esta labor s'articula a través del Servei d'Investigació Prehistòrica (SIP), creat en 1927, la qual cosa situa la institució entre les poques que poden acreditar una tradició investigadora tan prolongada i consolidada.

En l'any 2025, els projectes d'excavació del SIP van continuar marcant un referent en l'estudi i la conservació del patrimoni valencià. Les intervencions, en col·laboració amb universitats i especialistes de reconegut prestigi, van abastar un ampli arc cronològic, des del Paleolític mitjà fins a l'època ibèrica, en enclavaments com ara la Cova Foradada d'Oлива, la Cueva Merinel (Bugarra), el Pico de los Ajos (Yátova) o la Cueva del Sapo (Buñol).

L'activitat investigadora del Museu abraça un ampli ventall de camps, des de l'arqueozoologia fins a l'estudi de materials lítics, ossis i ornamentals del Paleolític, passant per la ceràmica prehistòrica, amb una atenció especial a l'Edat del Bronze, la cultura material ibèrica o la geoarqueologia. També impulsa iniciatives de referència com el projecte numis-

màtic monedaiberica.org, el principal catàleg de les encunyacions antigues de la península Ibèrica. El seu equip investigador participa activament en projectes amb finançament autonòmic, estatal i europeu. Tot això es complementa amb una dedicació constant a la conservació, la restauració, la museografia i la museologia, pilars fonamentals per a la preservació i la difusió del patrimoni. Este conjunt d'accions no sols impulsa l'avanç del coneixement, sinó que també contribueix a la formació de noves generacions d'investigadors.

La producció científica del Museu es reflecteix en publicacions especialitzades d'abast nacional i internacional, així com en sèries editorials de referència. A més, se suma una intensa activitat en congressos, jornades i trobades científiques, juntament amb l'organització d'iniciatives pròpies que fomenten el debat acadèmic i acosten la investigació a la ciutadania, com les jornades bianuals d'Arqueozoologia o de Restauració.

La dimensió docent constitueix un altre dels seus pilars, amb la participació en programes formatius, la direcció de treballs acadèmics, presència a tribunals i l'acolliment d'estudiants en pràctiques, en estreta col·laboració amb les universitats de València i d'Alacant, en les quals els seus tècnics im-

parteixen docència. Així mateix, el Museu posa a la disposició de la comunitat científica una biblioteca especialitzada que actua com a suport essencial per a la investigació.

En l'àmbit editorial, la revista *Archivo de Prehistoria Levantina* (APL) reforça el seu posicionament com a publicació científica de referència, reconeguda en bases de dades internacionals i avalada per sistemes de qualitat editorial. La incorporació de *pre-prints* ha permés, a més, agilitzar la difusió dels resultats i ampliar la seua projecció. Juntament amb esta, destaquen les monografies (*Serie de Trabajos Varios*) i les publicacions especialitzades, entre les quals figuren recents estudis sobre les plaquetes pintades de la Cova del Parpalló (Gandia), la necròpoli ibèrica de Casa del Monte (Valdeganga, Albacete) o les col·leccions numismàtiques ibèriques.

En conjunt, el Museu de Prehistòria de València no sols preserva el passat: l'investiga, l'interpreta i el projecta cap al futur. En un context en el qual la cultura demanda cada vegada major rigor i capacitat de connexió amb la societat, el Museu es reafirma com un espai on la ciència i la divulgació avancen de la mà, convertint el coneixement en una experiència viva i compartida.

LA DIPUTACIÓ S'ENDINSA EN LA HISTÒRIA D'AMPARITO ROCA, EL CENTENARI PASDOBLE DE JAUME TEXIDOR

La Diputació de València va presentar en 2025 els treballs realitzats amb motiu del centenari d'*Amparito Roca*, el pasdoble del mestre Texidor que va ser estrenat l'11 de setembre de 1925 en el teatre El Siglo de Carlet. Així, en un acte celebrat en la mateixa localitat on es va donar a conèixer la peça musical, la corporació provincial va presentar el llibre publicat per la Institució Alfons el Magnànim *Amparito Roca. El pasdoble del mestre Texidor*, d'Àngel dels Reis Valero García, així com un vídeo realitzat pel departament de Foment de l'Ús del Valencià, que explica qui era el compositor i l'alumna a qui li va dedicar la peça. Així mateix, mesos després es va fer públic un documental realitzat des de l'Àrea de Cultura de la corporació provincial.

El president Vicent Mompó va participar en la presentació, celebrada en el Teatre Giner de Carlet, junt amb el diputat de Cultura, Paco Teruel; l'alcalde de la localitat, Laura Sáez; i l'autor del llibre, Àngel dels Reis Valero García. Mompó va destacar que «mirem arrere per a conèixer la història d'un pasdoble universal, i mirem cap avant per a posar en valor allò que les valencianes i els valencians hem sigut capaços de fer. Hi ha músiques que acompanyen a un poble i després hi ha músiques que construeixen a un poble, que es convertixen en una manera de celebrar, de sentir, i que passen de generació en generació com qui passa una recepta sagrada, i si existix un exemple perfecte, és el pasdoble *Amparito Roca*».

Mompó va voler destacar també la publicació, a través de la Institució Alfons El Magnànim, «d'un llibre extraordinari que posa context i memòria a esta obra centenària», així com un vídeo realitzat des de l'àrea de Foment de l'Ús del Valencià, «que no

només difon esta peça, sinó que també reivindica amb orgull la nostra llengua».

Per a l'alcalde de Carlet, Laura Sáez, *Amparito Roca*, una de les composicions més famoses i reconegudes del patrimoni musical, «va traspassar fronteres des que es va donar a conèixer, adquirint la categoria d'universal, portant el nom d'una dona carletina per tots els racons del món».

La Diputació de València va aprovar en el ple de març un acord institucional que declarava 2025 com a 'Any Amparito Roca' en la corporació provincial, amb motiu del centenari del pasdoble. La proposta incloïa la commemoració de l'efemèride i la posada en marxa de diverses iniciatives. A través d'*'Amparito Roca. El pasdoble del mestre Jaume Texidor'*, Àngel dels Reis Valero García, proposa al lector endinsar-se en la història d'una obra que, ha aconseguit sobrepassar qualsevol límit temporal o geogràfic. La seua influència en la cultura musical, la seua permanència en els repertoris de bandes de tot el món i el seu paper en la formació de la identitat sonora de moltes comunitats són alguns dels aspectes que s'aborden en un estudi que arreplega el context històric, musical i social de la peça i que, ara, incorpora també manuscrits i documents històrics nous.